

XXIV

KLASZTOR ŚW. JÓZEFA W WADOWICACH

1. FUNDACJA PRZY UL. ZATORSKIEJ

Na gruzach klasztorów zniesionych przez zaborców powstało nowe życie. Konwent czerneński, zreformowany i odnowiony w 1880 roku, stał się źródłem odnowy i kolebką życia zakonnego dla całej wznowionej prowincji. Jego dynamizm był ekspansywny. Z klasztoru w Czernej wyszły dwie fundacje — w Wadowicach i w Krakowie.

Dnia 18 września 1891 r. o. Hieronim od Niepokalanego Poczęcia NMP (Gotti), generał Zakonu, wizytując klasztor w Czernej, poddał myśl założenia nowego klasztoru z alumnatem, jako nieodzowny warunek wskrzeszenia prowincji polskiej Ducha Św. i jej rozwoju¹. Koncepcję tę przedłożył Definitorium Prowincjalnemu w Linzu, zwołanemu specjalnie w tym celu². Definitorium w dniu 17 października 1891 r. postanowiło założyć nowy klasztor z alumnatem w mieście, w którym znajdowałoby się gimnazjum. Kapituła czerneńska wysunęła pod fundację aż kilka miejscowości: Cieszyn, Bochnię, Wadowice, Tarnów i Kraków. W listopadzie 1891 r. o. Rafał Kalinowski z o. Bartłojem Diaz de Cerio wyruszyli na wizję lokalną do Wadowic. Ponieważ co do miejsca fundacji wśród ojców kapituły czerneńskiej była wielka rozbieżność zdań, generał Zakonu w liście z dnia 16 grudnia 1891 r. polecił o. Bonawenturze od Najśw. Serca Maryi (Kirschsteinowi), prowincjałowi austro-węgierskiemu, za poradą definitorów wybrać najodpowiedniejszą miejscowość pod fundację³. Wreszcie Definitorium Generalne, po zasięgnięciu opinii i zbadaniu sprawy, wybrało i zatwierdziło Wadowice pod fundację klasztoru i alumnatu (aktem datowanym w Rzymie, dnia 12 stycznia 1892 r.)⁴. Aktem z dnia 22 kwietnia 1892 r. ks. Albin kard. Du-

¹ AKC 23. *Liber visitationum generalium ab anno 1659 s. 107.*

² AKWD 3. *Treść kroniki konwentu naszego pt. św. Józefa w Wadowicach k. 6.*

³ AP 13. *Origo et progressus fundationis conventus wadowicensis, Acta et documenta semi-provinciae restauratae k. 145.*

⁴ AP 13, jw. k. 147.

najewski, bp krakowski, udzielił pozwolenia na założenie nowego domu zakonnego wraz z kolegium⁵. Nową fundację Stolica Apostolska zatwierdziła dokumentem erekcyjnym 23 sierpnia tegoż roku⁶.

Po załatwieniu wszystkich formalności, klasztor w Czernej wydzierżawił na trzy lata dom w Wadowicach, przy ul. Zatorskiej 35, należący do Franciszka Foltina, właściciela drukarni i księgarni, za czynsz roczny 550 zł. W dniu 1 sierpnia 1892 r. wyruszyli z Czernej na nową fundację karmelici: o. Rafał Kalinowski — jako przełożony, br. Alojzy od Niepokalanego Poczęcia NMP (Rössel) — kucharz, br. Izydor od św. Józefa (Wojdarski) — jako furtian i zakrystian, oraz jako prefekt dla alumnów o. Bartłomiej od św. Teresy (Diaz de Cerio) — Hiszpan, który 19 sierpnia powrócił do Czernej, a na jego miejsce przybył o. Jan Chrzyciel Bouchaud⁷.

Przez kilka tygodni trwała adaptacja mieszkania do potrzeb klasztoru. Ojcowie przez dwa dni odprawiali msze św. w kościele parafialnym, a następnie do 15 października w kaplicy szpitala wojskowego. W tym czasie dobudowano część domu, w której urządzono kaplicę (10 m dł., 8 m szer.), zakrystię i salkę dla alumnów. W dniu 1 listopada kard. Albin Dunajewski, bp krakowski, przy okazji poświęcenia bursy Stefana Batoryego, poświęcił o godz. 7 rano również nową kaplicę pod wezwaniem św. Józefa.

Siostry karmelitanki bose z Wesolej w Krakowie podarowały do głównego ołtarza obraz św. Józefa, pochodzący z dawnego ich klasztoru w Wilnie⁸.

Przez 7 lat karmelici przebywali w tymczasowym budynku, utrzymując alumnat i prowadząc apostołstwo. O intensywności ich pracy duszpasterskiej świadczy wzrost Komunii św. w kaplicy. W 1892 roku rozdano w kaplicy 932 komunie św. W 1893 r. — 8.327, 1894 — 11.270, 1895 — 15.169, 1896 — 18.280, 1898 — 22.559 Komunii⁹.

2. HISTORIA BUDOWY OBECNEGO KLASZTORU

Na Kapitule Prowincjalnej w 1894 r. o. Rafała Kalinowskiego obrano przeorem klasztoru w Czernej. Na jego miejsce do Wadowic przybył o. Kazimierz od Niepokalanego Poczęcia NMP (Rybka). W swych wycieczkach po okolicy szukał odpowiedniego miejsca pod budowę właś-

⁵ Tamże. Kopia dokumentu k. 160.

⁶ Tamże k. 162.

⁷ AKWD 1. Br. Izydor Wojdarski. *Kroniczka prywatna czyli spis najważniejszych rzeczy i zmian, jakie zachodziły od początku naszej fundacji w Wadowicach k. 2.*

⁸ Obecnie znajduje się w kaplicy w Internacie w Wadowicach.

⁹ AKWD 1. *Kroniczka prywatna...* k. 3—10.

ciwego klasztoru. Ponieważ takiego miejsca nie znalazł, postanowił zakupić od Franciszka Foltina realność po drugiej stronie kaplicy przy ul. Zatorskiej.

Rok 1895 był decydujący dla dalszego istnienia fundacji. Pod wpływem sugestii karmelitanek bosych z Krakowa na Łobzowie, konwent czerneński zamierzał zwinąć hospicjum w Wadowicach, a otworzyć fundację w Krakowie, na własnym gruncie, na Prądniku¹⁰. Oprócz ubogiego ludu przywiązanego do karmelitów, nic nie przemawiało za Wadowicami. Dla ratowania sytuacji przybył na miejsce o. Bonawentura, prowincjał. Wysłuchał opinii tamtejszych ojców. Stąd udał się do Czernej, gdzie wpłynął na kapitułę, aby nie rezygnowała z fundacji. Jednak projekt o. Kazimierza Rybki — budowy klasztoru na gruncie Franciszka Foltina — nie znalazł szerszego uznania. O. Jan Bouchaud poddał projekt budowy w dolince koło Janików i Widrów. Zwrócił się w tej sprawie do prowincjała, przebywającego w Czernej. O. Bonawentura wysłał o. Bartłomieja od św. Teresy, jako swego delegata do oceny i zaopiniowania projektu o. Jana Bouchaud. O. Bartłomiej zwrócił uwagę, że w dolinie będzie wilgoć; raczej na „górcie” kilka metrów wyżej jest najodpowiedniejszy teren pod budowę nowego klasztoru. Po dokonaniu wizji, wszystkim spodobało się wskazane miejsce. Postanowiono nabyć parcelę.

Władze państwowe, zanim udzieliły pozwolenia na budowę klasztoru w Wadowicach, zażądały od konwentu w Czernej wyjaśnienia, jaką sumę przeznaczają na utrzymanie zakonników, a jaką na budowę klasztoru. Kontraktem z dnia 28 czerwca 1893 r. kapituła czerneńska sprzedała Annie z Zakrzewskich hr. Potockiej 8 morgów 1230 sążni ziemi na Prądniku Czerwonym za sumę 4.750 zł. reńskich¹¹. Kwotę powyższą wraz z innymi, w sumie 37.266 zł reńskich przeznaczono dla Wadowic¹², z tego na utrzymanie zakonników 30.000 zł r., a 7.266 zł na zakupienie parcel i budowę klasztoru. Na podstawie aktu fundacyjnego wydanego przez konwent w Czernej, władze rządowe dnia 31 lipca 1896 r. (nr 65026) udzieliły pozwolenia na budowę klasztoru w Wadowicach¹³. Natychmiast rozpoczęto pertraktacje z właścicielami o nabycie parcel pod budowę. Dzięki pomocy i pośrednictwu adwokata J. Iwańskiego, który sędownie przeprowadził kontrakty kupna i sprzedaży, zakupiono potrzebne parcele po 700 zł r. za 1 mórg.

Z początkiem 1897 r. rozpoczęło się gromadzenie materiałów budowlanych. Dnia 15 maja zaczęto kopać studnię, którą ukończono 25 czer-

¹⁰ Tamże k. 5.

¹¹ AP 13. *Acta et documenta semi-provinciae restauratae; kontrakt kupna i sprzedaży* k. 174.

¹² Tamże k. 177.

¹³ Tamże k. 245.

wca. Głęboka na 16,85 m studnia kosztowała 800 zł r. Dostarczała wody do budowy klasztoru. Wykopy ziemne pod fundamenty rozpoczęto 12 czerwca. Same zaś fundamenty murowano od 31 sierpnia do 1 października. Przez całą jesień gromadzono kamienie z Gorzenia od Krobickiego i cegłę prasowaną od Peterka z Białej. Budową kierował Adam Kozłowski, budowniczy z Wadowic¹⁴. Od stycznia 1898 r. kierownictwo robót przejął br. Hilarion Sowik, budowniczy, karmelita bosy. Do budowy kościoła sprowadzono z Wiednia architekta Jordana, który skorygował oraz przeprowadził korektę planów kościoła.

Z początkiem marca 1898 r. rozpoczęto budowę zakrystii, a w kwietniu — kopanie i zakładanie fundamentów pod kościół. Przy budowie było zatrudnionych ok. 100 robotników. W sierpniu dwupiętrowy klasztor przykryto dachem. Dnia 11 września bp krakowski Jan Puzyna poświęcił kamień węgielny kościoła (pod wezw. Św. Józefa), którego mury wyciągnięte były już pod gzymsy¹⁵. Sporządzony dokument pamiątkowy, w tubie ołowianej, zamurowano w kamieniu węgielnym, obok ołtarza po stronie ewangelii. W listopadzie ukończono roboty murarskie świątyni oraz położono dach na kościele, zakrystii, furcie i wieży.

Od 27 listopada 1898 r. przełożonym fundacji został o. Chryzostom od Wniebowzięcia NMP (Lamoś). O. Rafał Kalinowski powrócił do Czernej. Zmiana ta była opatrnościową dla konwentu. Nowy przełożony przystąpił z szerokim rozmachem do dalszej budowy klasztoru. Jego osobistą zasługą było powiększenie zasięgu prac budowlanych. O. Chryzostom przedłużył skrzydło zachodnie o 10 m. Zaplanował w nim kuchnię, refektarz, oficyny i pomieszczenia dla alumnów. Budowę tego skrzydła rozpoczęto 13 marca 1899 r. Dnia 7 kwietnia przystąpiono również do budowy wielkiej zakrystii na parterze i chóru zakonnego na piętrze w przedłużeniu prezbiterium. Prace nad ukończeniem i wyposażeniem wnętrza kościoła szybko postępowały, ze względu na ustalony z góry termin konsekracji świątyni. Trzy ołtarze, ambonę i figurkę Dzieciątka Jezus wykonał artysta rzeźbiarz Ferdynand Stuflesser w Gröden St. Ulrich w Tyrolu¹⁶. Wielki ołtarz kosztował 2.500 zł r. a dwa boczne po 750 zł r. Obrazy do ołtarzy w kościele malował Franciszek Bergman z Gablonz w Czechach. Obraz Matki Bożej Szkaplerznej kosztował 42, a św. Józefa do głównego ołtarza 140 zł r.¹⁷ Dzwony wieżowe wykonał Karol Schwab w Białej (za sumę 2.006 zł r.). Poświęcił je ks. Andrzej Klimczak, dziekan z Frydrychowic, w dniu 19 czerwca 1899 r. Otrzymały imiona: Jezus, Maryja, Józef. Organy kościelne wykonał Rieger z Jägersdorf za 2.600 zł r.

¹⁴ AKWD 1. *Kroniczka prywatna* k. 7.

¹⁵ Tamże k. 8.

¹⁶ Tamże k. 10. Zob. Kartogr. AKWD 6. Plan ołtarza wielkiego.

¹⁷ Tamże.

3. KONSEKRACJA KOŚCIOŁA I INAUGURACJA ŻYCIA ZAKONNEGO

W dniu 26 sierpnia 1899 r. odprawiono po raz ostatni mszę św. w kaplicy przy ul. Zatorskiej, a po południu uroczyste nieszpory, w czasie których kazanie wygłosił ks. Żyła, proboszcz z Radoczy. Po nieszporach uformowała się procesja, w której o. Bonawentura, prowincjał, przeniósł uroczyste *Sanctissimum* na „górkę”, do namiotu zbudowanego przed kościołem. W procesji brali udział prawie wszyscy mieszkańcy miasta. Konsekracja kościoła odbyła się dnia 27 sierpnia. Dokonał jej książę kniaź z Kozielska Jan Puzyna, bp krakowski¹⁸. Pierwszą mszę w kościele odprawił ks. Andrzej Klimczak, dziekan z Frydrychowic. Przez trzy kolejne dni trwały uroczystości.

Dnia 30 sierpnia, pod przewodnictwem o. Bonawentury Kirschsteina, prowincjała, rozpoczęto w nowym domu wspólne akty życia zakonnego. W tym dniu prowincjał podniósł klasztor do godności wikariatu, uniezależniając go od konwentu w Czernej. Wikarym klasztoru został o. Chryzostom od Wniebowzięcia NMP (Lamoś). Dnia 16.III.1899 r. erygowano w klasztorze Kolegium Filozoficzno-Teologiczne dla kleryków. Lektorem filozofii zamianowano o. Mariana Goeschlbergera. Prefektem alumnów pozostał nadal o. Kazimierz Rybka. Porządek dnia dostosowano do zadań wikariatu i kolegium. W klasztorze mieszkało 14 zakonników, w tym 5 k p ł a n ó w: Jan Chryzostom Lamoś, Marian Goeschlberger, Kazimierz Rybka, Romuald Kućka, Jan Nepomucen Sowa, oraz klerycy: Jan od Krzyża (Wurm), Albert od Nawiedzenia NMP (Drobniak), Engelbert od Wszystkich Świętych (Deventes), Czesław od Wniebowzięcia NMP (Jakubowski), Jan Kanty od św. Teresy (Osierda), a także bracia: Izydor od św. Józefa (Wojdarski) — zakrystian, Edward od św. Teresy (Palka) — furtian, Edmund od św. Teresy (Zarzycki) — kucharz i Hilarion Sowik¹⁹.

Po konsekracji kościoła, kontynuowano budowę i wewnętrzny wystrój klasztoru aż do 1901 r. W dniu 5 maja 1900 r. o. Chryzostom Lamoś został prowincjałem prowincji austro-węgierskiej, a wikarym klasztoru w Wadowicach wybrano o. Bartłomieja od św. Teresy, Hiszpana. Za jego urzędowania, staraniem specjalnie założonego w tym celu komitetu pod przewodnictwem rzeźnika Aleksandra Zębatego, wzniesiono obok kościoła postument ze statua św. Józefa, otoczony żelazną balustradą. Poświęcenie figury odbyło się 16 lipca, w uroczystość Matki Bożej Szkaplerznej.

Zakrystię wzbogaciły srebrne naczynia i bogate paramenta liturgiczne, ofiarowane klasztorowi przez dobrodziejów. Dnia 24 listopada

¹⁸ Tamże k. 12.

¹⁹ *Catalogus Ord. Carmelit. Discalceatorum in provincia Austro-Hungarica sub titulo s. Leopoldi Anno 1900.* Jaurini 1899 s. 12.

1900 r. o. Władysław Sojka, bernardyn z Kalwarii, założył w kościele i poświęcił drogę krzyżową, rzeźbioną w drzewie, zakupioną u Ferdynanda Stuflessera w Tyrolu za cenę 800 zł²⁰. U tegoż rzeźbiarza nabyto też ołtarz do chóru zakonnego, za 700 zł złożonych na ten cel przez Józefa i Annę Szafrzańskich z Frydrychowic²¹. Nowy ołtarz zainstalowano w chórze 3 grudnia 1900 roku. W tym też czasie przeprowadzono odwodnienie budynków i meliorację ogrodu, w którym założono owocowy sad.

Po ukończeniu prac murarskich przy budowie klasztoru i muru klauzurowego, o. Chryzostom Lamoś, prowincjał, w dniu 7 lipca 1901 r. zaprowadził w nowym domu kanoniczną klauzurę. Całość budowy (łącznie z wewnętrznym urządzeniem i gospodarstwem) kosztowała ok. 120.000 zł reńskich.

Na prośbę mieszkańców Wadowic magistrat miasta zmienił nazwę ulicy Zawadzkiej na Karmelicką.

Dnia 10 października 1903 r. na Definitorium Prowincjalnym podniesiono wikariat wadowicki do godności przeoratu. Pierwszym przeorem klasztoru został o. Chryzostom od Wniebowzięcia NMP. W 3 lata później, tj. w 1906 r. na Kapitule Prowincjalnej w Wiedniu, na przeora konwentu w Wadowicach wybrano o. Rafała Kalinowskiego, który zmarł na tym urzędzie w opinii świętości, w dniu 15 listopada 1907 r.

Klasztor spełniał swój cel. Przez swoje kolegium humanistyczne dla chłopców i Kolegium Filozoficzne dla kleryków stał się kolebką powołań zakonnych. Rozpowszechniany przez karmelitów kult Matki Bożej Szkaplerznej i św. Józefa ściągał z okolicy tłumy ludzi na uroczystości. Kapłani niezmiernie pracowali w konfesjonałach. Dowodem tej pracy jest progresja Komunii św.:

Rok 1900	ilość komunii: 41.225
1901	49.765
1906	51.480
1908	61.740
1909	63.000
1911	83.200

W czasie pierwszej wojny światowej klasztor zajęty był na szpital wojskowy. Alumnat zamknięto. W 1920 r. otworzono znów Kolegium, które z przerwami istnieje do dzisiejszego dnia. W 1945 r. opuszczając Wadowice, Niemcy podminowali zabudowania internatu i klasztoru. Dzięki szczególnej opiece św. Józefa klasztor uniknął zniszczenia. W dowód wdzięczności za cudowne ocalenie, Zgromadzenie ufundowało św. Józefowi pamiątkową tablicę w prezbiterium kościoła.

²⁰ Archiwum Klasztoru w Wadowicach. *Kronika klasztoru*, T. I.

²¹ Tamże.

W 1957 r. zainstalowano w kościele, zakrystiach, chórze zakonnym i furcie centralne ogrzewanie (za 95.000 zł). W rok później przeprowadzono kapitalną restaurację wnętrza kościoła. Położono polichromię (za 175.000 zł) i odrestaurowano wszystkie ołtarze wraz z amboną. W latach następnych przeprowadzono w klasztorze centralne ogrzewanie i kapitalny remont dachów z rynnami.

4. OPIS KOŚCIOŁA I KLASZTORU

Klasztor usytuowany jest na wzgórzu poza miastem, od strony południowej, obok dawniejszych ulic Karmelickiej i Słowackiego. Budynek murowany z cegły prasowanej zajmuje parcele 753 i 751/3 w wykazie hip. gminy katastralnej Wadowice (ryc. 110).

Kościół trzynawowy, neoromański, lekko zwrócony fasadą na północny zachód, o wymiarach zewnętrznych 17×28 m. Nawa główna szer. 7, wys. 12 m, czteroprzęsłowa. Ściany podzielone lizenami i bardzo wąskim gzymsem. Nawy boczne (szer. 4, wys. 5,5 m) otwarte do nawy głównej archiwoltami, wspartymi na filarach. Ponad łukami arkad po trzy płytkie sklepione nisze. Prezbiterium prostokątne, położone o dwa stopnie wyżej od nawy. W bocznych ścianach po dwa oszklone portale do zakrystii i kaplicy brackiej. Nad portalami okna do klasztoru i na poddasze nawy bocznej. Sklepienie naw krzyżowe, podzielone gurtami, oparte na oporach wzmocnionych zewnętrznymi skarpami. Nad bramą wejściową chór muzyczny wsparty na arkadach trzech bram prowadzących z kruchty do wnętrza świątyni. Kruchta — w granicach jednego przęsła nawy — pod chórem muzycznym, zamknięta ścianami od strony naw bocznych. W lunetach 10 okien przesklepionych arkadowo. Fasada prosta bez szczególniejszego znaczenia. Po bokach zdwojone lizeny. Portal półokrągły, z cegły, zwieńczony tympanonem z herbem karmelitańskim w polu. W środku fasady rozeta — okno w formie gwiazdy sześciorożnej, a ponad nim płytka półokrągła nisza. Po bokach fasady półokrągłe wąskie okna do bocznych naw kościoła.

Ołtarze, ambona i droga krzyżowa wykonane przez rzeźbiarza Ferdynanda Stuflessera w Tyrolu.

Przy ścianie czołowej prezbiterium — wielki ołtarz (szer. 4,85 m), wykonany z drzewa, malowany i złocony. W środku pancerne tabernakulum, z wyłaczanym tronem zwieńczonym archiwoltą, z księgą o 7 pieczęciach i Barankiem na szczycie. Antepedium podzielone na trzy pola. Na środku krzyż równoramienny w ornamente, po bokach płaskorzeźby: ofiara Izaaka i ofiara Melchizedecha. Retabulum trzykondygnacyjne. W dolnej kondygnacji ponad predellą 2 płaskorzeźby: arka Noego na falach potopu i prorok Jonasz na brzegu morza z wielorybem.

Środkowa kondygnacja ma kształt trójbramy tryumfalnej zwieńczonej archiwoltą; w środkowej, wyższej niszy — obraz św. Józefa (o wymiarach $1,30 \times 2,75$ m), malowany przez Franciszka Bergmana, w bocznych — statuy św. Jana od Krzyża i św. Teresy z Avila. Ponad nimi na belkowaniach, w zwieńczeniu statuy ss. karmelitańskich Anioła i Magdaleny de Pazzis. Środkowa część retabulum zwieńczona arkadą ze statua Boga Ojca na obłokach otoczonego z 2 stron aniołami (ryc. 112).

Pozostałe ołtarze usytuowane w nawach bocznych, przy ścianach przyległych do prezbiterium. Od strony wschodniej ołtarz z obrazem Matki Bożej Szkaplerznej (o wymiarach $1,36 \times 0,75$ m) w arkadzie retabulum. W drugiej nawie ołtarz z figurką Dzieciątka Jezus.

Z drugiej strony tej nawy, obok chóru muzycznego — ołtarz św. Teresy od Dzieciątka Jezus. Pod mensą woskową figura świętej w habitie karmelitańskim — na łożu śmierci. Nad mensą złożona nisza z relikwiarzem. Po bokach płaskorzeźby przedstawiające 2 sceny z życia świętej: komunię i chwilę śmierci. W środkowej arkadzie wspartej na złożonych kolumnach — statua świętej Teresy z krzyżem i różami w rękach. Z lewej strony anioł z wieńcem róż, z prawej z lilią.

Ambona z drzewa, sześcioboczna. W czterech płycinach, przesklepionych archiwoltą, płaskorzeźby ewangelistów. Na ścianie tablice przykazań Bożych, a na stożkowym daszku gołębica, symbol Ducha Św.

Obok prezbiterium, w przedłużeniu nawy wschodniej kaplica z ołtarzem Niepokalanego Poczęcia NMP. Za wielkim ołtarzem (w przedłużeniu prezbiterium) druga zakrycia i skład kościelny (o wymiarach 7×10 m), z sufitem kasetonowym. Na piętrze chór zakonny (również 7×10 m), dwuprzęsłowy, ze sklepieniem krzyżowym. Ołtarz z drzewa, malowany i złożony. Retabulum trójdzielne z trzema półokrągłymi niszami, zwieńczonymi trójkątnymi dekoracjami. W środkowej niszy, wyższej i obszerniejszej, statua Serca P. Jezusa, w bocznych zaś statuy Matki Bożej Niepokalanej i św. Józefa. W ołtarzu tabernakulum.

Po prawej stronie kościoła murowany klasztor. Skrzydło południowe dwupiętrowe (dł. 50, szer. 8,5 m), z dwoma ryzalitami na końcach. Klasztor podpiwniczony. W trzech kondygnacjach południowych po 8 cel mieszkalnych o wymiarach: szer. 3, dł. 4, wys. na parterze 3,50, a w górnych kondygnacjach po 3,30 m. Korytarze na parterze szer. 2 m, a na piętrze 2,10 m, sklepienie krzyżowo. Skrzydło zachodnie o trzech piętrach, ze wspólnymi oficynami.

Plany kościoła i klasztoru wykonali w Wadowicach (15 lutego 1898 r.) budowniczy T. Prauss i inżynier A. Kozłowski. Zatwierdził je burmistrz miasta w dniu 18 czerwca 1898 r. L. 2277. Plan kościoła został skorygowany przez architekta Jordana z Wiednia i uległ znacznej zmianie. (W pierwszym planie nawy były trzyprzęsłowe. Ołtarz wielki miał znajdować się w absydzie znacznie niższej od sklepień świątyni. Kruchta

zaplanowana była na zewnątrz, z attyką i balkonem. W fasadzie w miejscu rozety miało być okno dużych rozmiarów, zamknięte łukiem półokrągłym z podziałami kamiennymi. W górnej części fasady zaplanowano okno względnie nisz trójdzielne. Wieża klasztorna miała posiadać zegar).

W 1937 r. po prawej stronie kościoła wybudowano furkę i rozmównicę, według planów Leonarda Russka, architekta w Wadowicach. Od strony południowej i zachodniej klasztoru znajduje się ogród otoczony murem klauzurowym, obejmujący parcele pod L. w wykazie kat.: 731/2, 738/1, 758/2, 739/2, 744/2, 745/2, 751/2, 752/3, 757/2, 763/2, 765/2, 770/2.

Do muru klauzurowego od strony południowej przylegają zabudowania gospodarcze z kilkoma ha ziemi ornej. Do klasztoru należą następujące parcele ziemi uprawnej: L. Kat. 716, 717, 718/2, 723/2, 724, 725, 726, 727, 728, 731/1, 732, 733, 738/1, 741, 742, 743, 744/1, 752/2, 757/1, 758/1, 763/1, 752/5, 765/1, 770/1, 771/1, 776/1, 777, 780, 766, 769, 772, 775, 778, 779, 767, 768, 773, 774, 782, 781, 787, 805/1, 809/1, 809/2, 810/1, 810/2, 814/1, 815. Gmina katastr. Choczni: 6664/2, 6661/2, 6660/2.

Park i plac przed kościołem zajmują parcele: 754, 776/2, 771/2, 770/3, 765/3, 763/3, 759/3, 757/3, 752/4, 752/2, 745/3, 744/3, 738/2, 731/3, 730/1, 729.

5. WYKAZ PRZEORÓW KLASZTORU

Lp.	Imię i nazwisko	Data śmierci
1	O. Rafał od św. Józefa (Józef Kalinowski)	1892—1894
2	O. Kazimierz od Niep. Poczęcia (Rybka)	1894—1897
3	O. Rafał od św. Józefa (Józef Kalinowski)	1897—1898
4	O. Bartłomiej od św. Teresy (Diaz de Cerio)	1898
5	O. Jan Chryzostom od Wniebowzięcia (Lamoś)	1898—1900
6	O. Bartłomiej od św. Teresy (Diaz de Cerio)	1900—1903
7	O. Jan Chryzostom od Wniebowzięcia (Lamoś)	1903—1906
8	O. Rafał od św. Józefa (Józef Kalinowski)	1906—1907
9	O. Bogusław od św. Jana Chrzciciela (Jacaszek)	1907—1909
10	O. Bogusław od św. Jana Chrzciciela (Jacaszek)	1909—1912
11	O. Kazimierz od Niep. Poczęcia (Rybka)	1912—1915
12	O. Kazimierz od Niep. Poczęcia (Rybka)	1915—1918
13	O. Anzelm od św. Andrzeja Corsiniego (Maciej Gądek)	1918—1920
14	O. Sylwester od św. Elizeusza (Ignacy Gleczman)	1920—1921
15	O. Andrzej od Jezusa (Franciszek Gdowski)	1921—1924
16	O. Tomasz od Najśl. Serca Maryi (Józef Pikoń)	1924—1927
17	O. Tomasz od Najśl. Serca Maryi (Józef Pikoń)	1927—1930
18	O. Sylwester od św. Elizeusza (Ignacy Gleczman)	1930—1933
19	O. Antoni od Dzieciątka Jezus (Andrzej Foszczyński)	1933—1936
20	O. Gabriel od MB Bolesnej (Józef Klimowski)	1936—1939
21	O. Augustyn od Najśl. Serca Maryi (Fr. Kozłowski)	1939—1946

Lp.	Imię i nazwisko	Lata urzędu
22	O. Paulin od MB Miłosierdzia (Jan Ogorzelec)	1946—1948
23	O. Paulin od MB Miłosierdzia (Jan Ogorzelec)	1948—1951
24	O. Józef od MB z Góry Karmelu (Jan Prus)	1951—1954
25	O. Achilles od N. Serca Jezusa (Bron. Bodzenta)	1954—1957
26	O. Konstanty od Trójcy Św. (Władysław Patecki)	1957—1960
27	O. Makary od Dusz Czyścowych (Alojzy Nowak)	1960—1963
28	O. Korneliusz od św. Teresy (Stanisław Klimczak)	1963—1966
29	O. Konstantyn od Trójcy Św. (Władysław Patecki)	1966—1969
30	O. Kajetan od N. Serca Jezusa (Jerzy Furmanik)	1969—1972
31	O. Celestyn od Matki Bożej (Wincenty Kołodziej)	1972—1975
32	O. Melchior od Niep. Poczęcia (Jan Wróbel)	1975—1978

6. PRYWATNE GIMNAZJUM KARMELITÓW W WADOWICACH

Założenie Kolegium ogólnokształcącego dla chłopców pragnących wstąpić do klasztoru, było celem fundacji w Wadowicach. Stąd historia alumnatu jest organicznie związana z dziejami wadowickiego konwentu.

Alumnat rozpoczął swą egzystencję od września 1892 r., w wydzierżawionym domu Franciszka Foltina w Tomicach, przy ul. Zatorskiej 35. Pierwszymi alumnami byli: Erazm Jakubowski, Juliusz Ploch i Stanisław Lipka²². Po pierwszym roku gimnazjum pozostał tylko Erazm Jakubowski. W 1893 r. przyjęto Franciszka Gajdę (o. Brokard), Jana Wojnowskiego i Bolesława Gacka, a w następnym roku Józefa Maja z Gorzenia (o. Julian) i Macieja Gądka (o. Anzelm) z Marszowic. Chłopcy mieszkali w domu zakonnym, na terenie klauzury. Sypialnie mieli na poddaszu, a salkę do nauki obok zakrystii. Pierwszym prefektem internatu był o. Jan Chrzyciel Bouchaud, Francuz. Urząd ten pełnił od 24 sierpnia 1892 do 14 lutego 1895 r. Prefekt był odpowiedzialny za formację duchową i moralną wychowanków. Na lekcje i zajęcia szkolne alumni uczęszczali codziennie do Publicznego Gimnazjum w Wadowicach. Tak było aż do roku 1916. Ferie świąteczne i wakacje zgodnie z regulaminem, wychowankowie spędzali w klasztorze²³. Tryb życia mieli surowy, na wzór Zakonu. Po czterech lub po pięciu latach gimnazjum przyjmowano ich do nowicjatu w Czernej. W 1897 r. do nowicjatu udali się pierwsi wychowankowie: Erazm Jakubowski (o. Czesław od Wniebowzięcia NMP) i Alojzy Osierda (o. Jan Kanty).

Dnia 13 marca 1899 r. rozpoczęto na „górcie” prace ziemne pod fundamenty skrzydła północno zachodniego, które przeznaczono na inter-

²² AKWD 2. *Zapiski kronikarskie klasztoru w Wadowicach* k. 4.

²³ APGW 1. *Statuta pro alumnatu praeparatorio ad Novitiatum Carmelitarum Disc. annexo conventui eiusdem ordinis in Wadowice.*

nat²⁴. Już 25 sierpnia alumnat przeniósł się wraz ze zgromadzeniem zakonnym do nowego klasztoru. Po ukończeniu budowy internatu, o. Kazimierz od Niepokalanego Poczęcia NMP (Rybka), w dniu 22 czerwca 1900 r. poświęcił nowy zakład²⁵; do którego przeprowadzono się 28 lipca.

O. Kazimierz Rybka był dobrym organizatorem i wychowawcą. Potrafił zdobyć sobie zaufanie chłopców. Pomimo licznych trudności założył orkiestrę w internacie, organizował wycieczki krajoznawcze. Dbał o poziom intelektualny i moralny alumnów. Pod dniem 30 stycznia 1900 r. Maciej Gądek, uczeń V klasy gimnazjum, zanotował w kronice zakładu: „Otrzymałiśmy świadectwa z bardzo pomyślnym skutkiem, które zadowolily naszych przełożonych oraz podniosły sławę Alumnatu nie tylko w Zakonie, lecz także w Gimnazjum, a nawet w mieście. Na 9 alumnów było 4 celujących... trzech zbliżonych do celujących i dwóch z dobrymi ocenami. Dzięki roztropności kierownictwa i mozolnej pracy o. Kazimierza Rybki, prefekta, alumnat nasz stanął pod każdym względem bardzo wysoko”²⁶.

Za urzędowania o. Kazimierza (1896—1903 r.) wstąpiło do nowicjatu 8 alumnów²⁷. Następcami o. Rybki byli: o. Jan Nepomucen Sowa (do 1905 r.), a po nim o. Czesław Jakubowski i o. Ignacy Bylica.

Dnia 1 sierpnia 1911 r. przybył do Wadowic o. Ezechiel od Najśw. Serca Jezusa, generał Zakonu, celem przeprowadzenia wizyty kanońskiej. Owocem wizytacji była rewizyta statutu alumnatu i ponowne jego zatwierdzenie w dniu 12 sierpnia²⁸. Wizytator zarządził większe odłączenie internatu od zgromadzenia. Zgodnie z jego poleceniem wydzielono dla alumnów część ogrodu. Przyłączono dwie sale: jedną na parterze — gdzie mieścił się magazyn kuchenny — przeznaczono na rektarż dla chłopców, a w drugiej — gdzie znajdowała się biblioteka — urządzono kaplicę. Ołtarz do kaplicy internatu wykonał Franciszek Stuflesser z Gröden za 1.300 koron. Generał podniósł liczbę alumnów do 20 (dotychczas mogło ich być tylko najwyżej 15)²⁹. Prefekt uzyskał tytuł dyrektora alumnatu³⁰. Do pomocy otrzymał dwu ojców — jako korepetytorów dla chłopców.

W 1916 r. zamknięto alumnat z powodu wojny światowej. Budynki zostały zajęte na szpital wojskowy.

Po uzyskaniu niepodległości, dzięki staraniom o. Anzelma Gądka, definitywa generalnego, a następnie pierwszego prowincjała wskrzeszonej prowincji Ducha Św., w 1920 r. z powrotem otwarto alumnat. Z powodu

²⁴ AKWD 1. *Kroniczka prywatna...* k. 10.

²⁵ APGW 3/2. *Kronika alumnatu wadowickiego 1898* s. 32.

²⁶ Tamże s. 18. Por. APGW 7. Katalog ocen.

²⁷ Tamże s. 57.

²⁸ APGW 1/1. *Statuta pro alumnatu praeparatorio ad novitiatum...*

²⁹ APGW 3/1. *Kronika alumnatu wadowickiego* s. 100.

³⁰ AKWD 1. *Kroniczka prywatna* k. 26.

reformy szkolnej, gimnazjum w Wadowicach zmieniło program nauczania, przechodząc z kierunku klasycznego na humanistyczny. Ten взгляд, a przede wszystkim aspekt moralny i pedagogiczny wpłynął decydująco na utworzenie samoistnego, własnego gimnazjum. Pierwszym jego dyrektorem został o. Alfons Maria od Ducha Św. (Mazurek). Pełnił on również obowiązki profesora. Ponadto profesorami byli: o. Hieronim Pszczółka i o. Czesław Jakubowski³¹.

W 1926 r. Kuratorium Okręgu Szkolnego objęło nadzór nad zakładem, badając program nauczania i warunki zdrowotne. Ponieważ szkoła nie posiadała własnych kwalifikowanych profesorów, dlatego zatrudniono specjalistów świeckich z Gimnazjum Państwowego. Ministerstwo WR i OP aktem z dnia 5 stycznia 1927 r. nr II 15226/26 ustaliło urzędową nazwę dla zakładu: „Collegium Męskie OO. Karmelitów Bosych w Wadowicach”³². Kuratorium Okręgu Krakowskiego pismem z dnia 17 stycznia 1927 roku L. II 7545/26 udzieliło konwentowi wadowickiemu koncesji na prowadzenie własnego zakładu naukowego.

W 1928 r., dla stworzenia odpowiednich warunków higienicznych, rozbudowano internat, przedłużając budynek o 13 m. Plany wykonał Józef Raszka, budowniczy w Cieszynie, dnia 28 października 1927 r.³³. Zostały one zatwierdzone przez Definitorium Prowincjalne 16 lutego 1928 r. i przez burmistrza miasta 29 marca 1928 r. (L. 960). Koszt całej budowy wyniósł ok. 110.000 zł³⁴. Nowy lokal umożliwił podniesienie poziomu szkoły. Dzięki niezmordowanej pracy o. Czesława Jakubowskiego powstał gabinet fizyczny i przyrodniczy. O. Czesław, przy pomocy ks. Franciszka Góreckiego z Ameryki, zdobył egzotyczne i cenne okazy z zakresu flory, fauny i mineralogii. Zakupiono wiele cennych przyrządów fizycznych i maszyn. Według inwentarza³⁵, gabinet posiadał 300 zarejestrowanych pozycji. Oprócz pracowni naukowych była biblioteka zakładowa z księgozbiorem dostosowanym do potrzeb wychowanków. Książki oprawiali sami chłopcy na zajęciach praktycznych, we własnym zakładzie introligatorskim.

Od roku 1932 collegium uzyskało prawa półpaństwowe. Program nauczania dostosowano do przewidzianego przez kuratorium. Personel nauczycielski składał się z kwalifikowanych profesorów Państwowego Gimnazjum im. Wadowity.

Rok 1934 był przełomowy w historii zakładu. Nowy dyrektor o. Józef Prus podjął śmiałą inicjatywę rozbudowy internatu na wielką skalę.

³¹ APGW 3/2. *Druga część kroniki internatu s. 10—11.*

³² APGW 22. *Akta Prywatnego Gimnazjum Karmelitów Bosych w Wadowicach od 1921 do 1932.*

³³ Archiwum w Wadowicach. Plan na przybudowę klasztoru.

³⁴ *Druga część kroniki s. 110.*

³⁵ APGW 10. *Krótką historia założenia gabinetu fizycznego i przyrodniczego przy prywatnej szkole średniej OO. Karmelitów Bosych w Wadowicach.*

W krótkim czasie równoległe do skrzydła południowego, od strony północnej klasztoru stanął olbrzymi gmach pod patronatem św. Józefa. Budynek dwupiętrowy o wymiarach 39×17 mógł pomieścić 200 chłopców (ryc. 111). Plany budowy wykonał w maju 1934 r. Leonard Russek, budowniczy w Wadowicach³⁶. Nowy internat stwarzał wychowankom niemal luksusowe warunki higieniczne, zdrowotne, naukowe. Posiadał obszerne aule wykładowe, sypialnie i łazienki z ubikacjami na II piętrze, wielką salę gimnastyczną, teatralną oraz nastrojową kaplicę na III piętrze i wieżę przeznaczoną do celów obserwacji astronomicznych. Dla kolegium otwierały się szerokie horyzonty, gdy uzyskało ono pełne prawa państwowe. Niestety, druga wojna światowa przekreśliła piękne perspektywy naukowe. Od r. 1939 do 1945 internat służył za koszary dla niemieckiej straży granicznej. Po uzyskaniu wolności, otwarte w 1945 r. Gimnazjum posiadało prawa państwowe z małą maturą. W 1948 r. zakład je utracił, przechodząc na prawa Niższego Seminarium. W 1952 roku seminarium zostało zlikwidowane, a budynki zajęto na szpital powszechny, który istnieje do chwili obecnej. Po roku 1957, w zwróconej części szpitala i zachodniej klasztoru, karmelici znów otworzyli Niższe Seminarium.

³⁶ APKB. Dział kartografii: AKWD 4. *Plan rozbudowy klasztoru Czcigodnych Księżów Braci Karmelitów Bosych w Wadowicach.*

